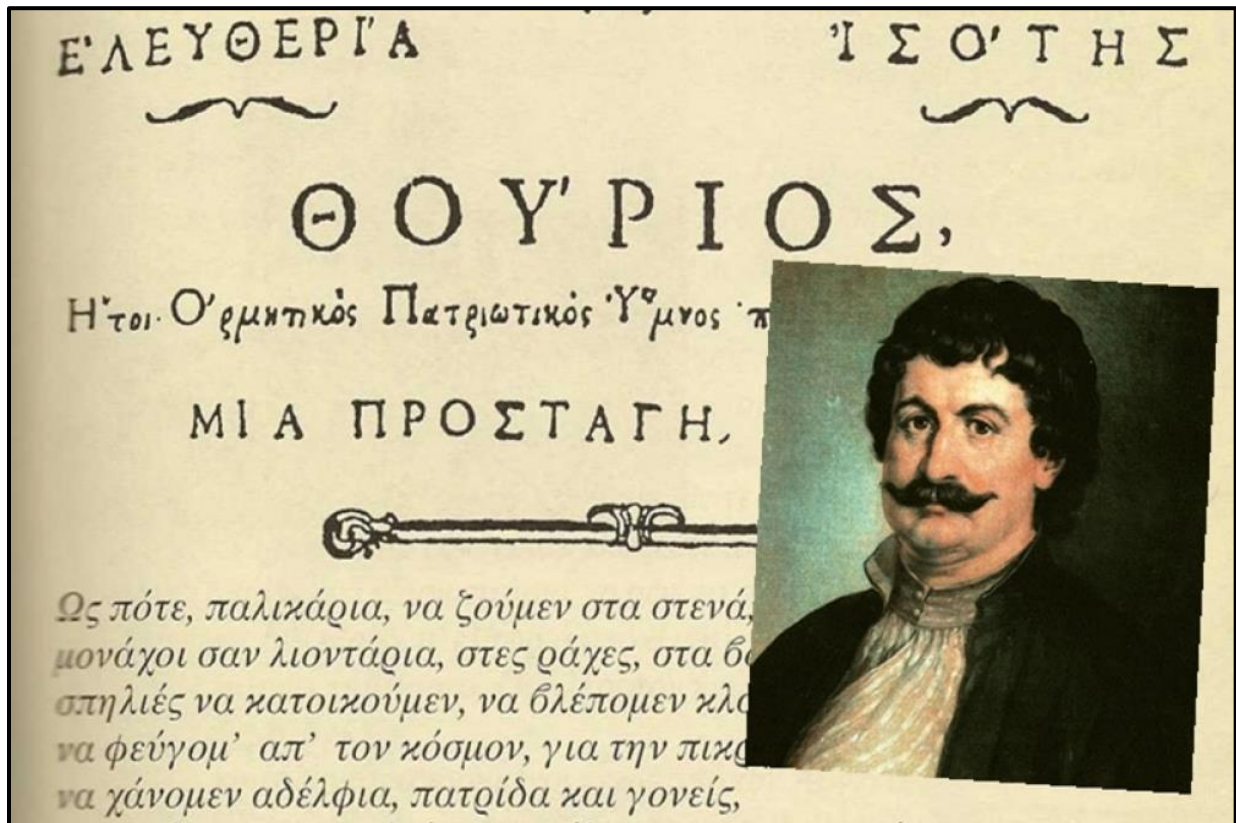


**Προεπαναστατικά του 1821: γιατί ο Ρήγας Φεραίος
μαρτύρησε στο Βελιγράδι, αφού συνελήφθη από τη
Βιέννη;**

Γράφει ο [Αλέξιος Παναγόπουλος \(Academic.Prof.DDDr.Habil.\)](#).



Πράγματι η πολύτιμη προεπαναστατική διεργασία, για την επανάσταση του 1821 αποτέλεσε το ήμισυ του παντός. Οι Έλληνες ήταν αποφασισμένοι για Ελευθερία ή Θάνατο. Μπορεί οι Φαναριώτες να ακολουθούσαν μια πολιτική πολιτική, όμως το σκλάβο Γένος δεν άντεχε άλλο στο ζυγό της Σκλαβιάς. Οι λόγιοι τάχθηκαν στην υπηρεσία του Γένους. Ο Ρήγας Φεραίος παρότι συνελήφθη από τη Βιέννη, εν τούτοις μαρτύρησε στο Βελιγράδι, μετά από αρκετές παράνομες δολοπλοκίες, για την παύση της προεπαναστατικής διεργασίας του.

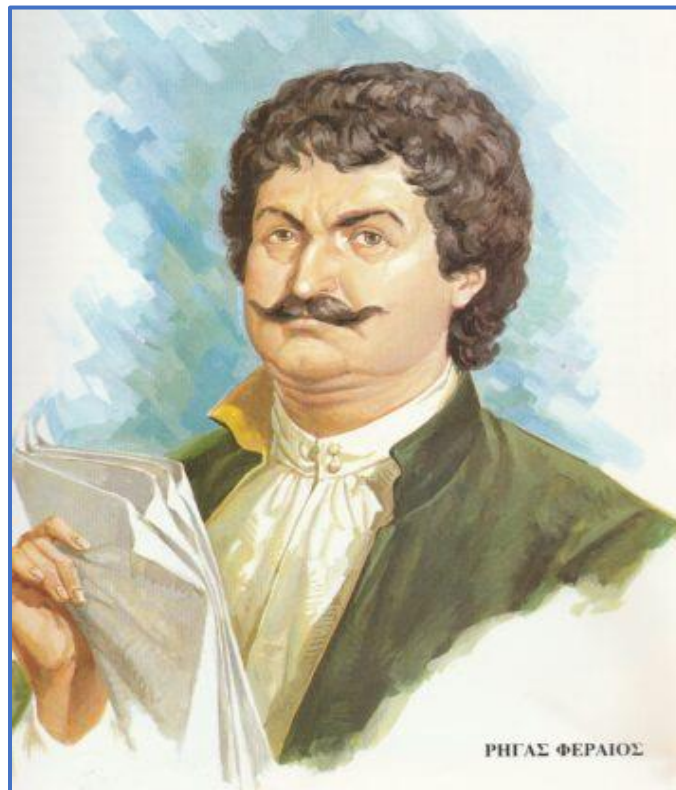
Ο γνωστός μας γενναίος Ρήγας Φεραίος γεννήθηκε στο Βελεστίνο της Θεσσαλικής Μαγνησίας περί το 1757, από γονείς με οικονομική άνεση, έτσι ευτύχησε να έχει προσωπικούς δασκάλους και λογίους από το σκλάβο Γένος.

Διδάχθηκε την Ελληνική Ιστορία και την Επιστήμη ώστε να αγαπήσει την Ελλάδα και να ποθήσει την πολυπόθητη ελευθερία της, με τη θυσία του. Ο Χριστόφορος Περραιβός, ως συνεργάτης του, θα συγγράψει τη «σύντομη βιογραφία» του, ενώ σημειώνει ότι στον Τύρναβο, τότε, ζούσε ο λόγιος διδάσκαλος Ιωάννης Πέτσαρης, που αργότερα έγινε και ιερέας, επίσης σημειώνει τον λόγιο διδάσκαλο Γεώργιο Τρικκέα, να διδάσκει στα Αμπελάκια. Αυτοί οι δύο διδάσκαλοι του Γένους υπήρξαν μαθητές του λογίου σχολάρχου της Αθωνιάδος και μετέπειτα αρχιεπισκόπου Σλαβωνίου και Χερσώνος στη Ρωσία, του γνωστού Ευγενίου Βούλγαρη[1]. Συμπληρώνει, ότι στη Ζαγορά του Πηλίου, οι Έλληνες που προετοίμαζαν την επανάσταση του 1821, θα διατηρούσαν Ελληνικό Σχολείο, στο οποίο μαθήτευσε και ο Ρήγας Φεραίος, όπου τότε σχολάρχης ήτο «κάποιος λογιώτατος Κωνσταντίνος». Όταν ο Ρήγας ήταν 10 ετών το 1767, τότε ετών 22, ο Πανάγος ο Γενναίος της οικογένειας Παναγοπούλων[2], στην Αχαΐα προετοίμαζε τον Ιερό Αγώνα του 1821, με σημαντικά περιστατικά, που καταγράφει η τοπική ιστορία, κι όλα αυτά τα προεπαναστατικά γεγονότα, είχαν ως μέλημά τους την αφύπνιση του Γένους.



Η καταπίεση από τους Οθωμανούς ήταν αβάστακτη. Ο Ρήγας εγκατέλειψε τη Θεσσαλία για να πάει στην Κωνσταντινούπολη, κατόπιν στο Βου-

κουρέστι 30 ετών περίπου, όπου έζησε από το 1787 έως το 1796 με ενδιάμεσες παραμονές σε Βιέννη όπως 1790-1, κι όταν ήταν 39 περίπου ετών μετοίκησε στη Βιέννη. Η ιδιοφυΐα του τον βόηθησε να μάθει και να διαβάσει σε γερμανικά τα επιστημονικά, φιλοσοφικά, λογοτεχνικά κείμενα, τότε υπήρχαν άφθονα στην Ευρώπη, σε γερμανικά, γαλλικά, ιταλικά. Έμεινε ένα περίπου έτος στη Βιέννη έως το Δεκέμβριο του 1797, και 40 ετών περίπου ξεκινά για να πάει στην Ελληνική Κοινότητα της Τεργέστης, όπου και θα συλληφθεί παράνομα από τις Αυστριακές Αρχές για να τον φέρουν πάλι πίσω αλυσοδέσμιο στη Βιέννη, μετά από καταγγελίες κάποιων Εβραίων εμπόρων και άλλων εμπλεκομένων εφιαλτών που ανησύχησαν με τις Φιλελεύθερες Προεπαναστατικές Ιδέες του. Δεν ήταν του χεριού τους! Φοβήθηκαν τον ξεσηκωμό των Ελλήνων. Οι Αυστριακοί λόγω των καταγγελιών εις βάρος του, ως δήθεν επικίνδυνου, για τη δημόσια ασφάλεια και τάξη, και κατόπιν επέμβασης ισχυρών εμποροοικονομικών παραγόντων, τον έστειλαν στην Αυστριακή Παροικία του Ζέμουν, για να παραδοθεί τελικά στους Τούρκους του Βελιγραδίου, κι αυτοί θα τον θανατώσουν με παραγγελία, όπως θα ήθελαν και διάλεξαν τον στραγγαλισμό.



Όταν ήταν στο Βουκουρέστι γνώρισε τον λόγιο διδάσκαλο και ανώτατου δικαστή τον Δημήτριο Καταρτζή, ο οποίος θετικά τον ενέπνευσε στο έργο του. Ο Περραιβός γράφει: «Τύχη αγαθή προς ευκολωτέραν επιτυχίαν του σκοπού του εσχετίσθη μετά τινός Δημητρίου Κανταρτζή Βυζαντίου, εβδομηκονταετούς σχεδόν την ηλικίαν, ανδρός σημαντικού, πρωτοκαθεδρίαν του ανωτέρου δικαστικού κλάδου κατέχοντος, ανδρός τιμίου, εγκρατούς της ελληνικής, γαλλικής και αραβικής διαλέκτου και θερμού Πατριώτου» [3], ο οποίος του ενεφύσησε τη συνέχεια του Έθνους, από την αρχαιότητα και το βυζάντιο, έως τα νεώτερα, μάλιστα τον κατηύθυνε τον Ρήγα, για την επιστημονική φιλοσοφική γνώση, παιδεία και γραμματεία. Ο δικαστής Καταρτζής έζησε από το 1730 έως το 1807, ανήκε στην αριστοκρατία των ευγενών Φαναριωτών πατριωτών και γνώρισε αρκετά καλά μελετώντας τον Γαλλικό Διαφωτισμό, ώστε να μην είναι υπέρ της τυφλής και ολικής αποδοχής του, ούτε υπέρ της απόρριψής του για την καταπολέμηση των δεισιδαιμονιών και των προκαταλήψεων. Προς τα τέλη της ζωής του με το σύντομο δοκίμιό του: «Συμβουλή στους νέους πώς να ωφελούνται και να μη βλάπτονται απ' τα βιβλία τα Φράγκικα και τα Τούρκικα, και ποια νά'ναι η καθ' αυτό τους σπουδή», φαίνεται να είχε μελετήσει και τον Μέγα Βασίλειο και νάθελε σαν να τον μιμηθεί, από την σχετική ομιλία του: «Προς τους νέους, όπως αν εξ ελληνικών ωφελούντο λόγων». Ο δε καθηγητής στο Στρασβούργο π. Αστέριος Αργυρίου [4], θα γράψει περίπου: Μέσα στο κλίμα των εθνικών εξάψεων ο Καταρτζής, φροντίζει, πρώτ' απ' όλα, να ορίσει και να αναπτύξει την ιδέα του Ορθοδόξου Ελληνικού Γένους, που την ονομάζει Ρωμιοσύνη, και πού συγκεντρώνει σωρευτικά τη διπλή ελληνική κληρονομιά, δηλαδή την αρχαία ελληνική και τη βυζαντινο/χριστιανική. Σύμφωνα με τον Φαναριώτη λόγιο και δικαστή, η ευθύνη των Ρωμιών της εποχής του – και επομένως του Ρήγα – ήταν μεγάλη. Έπρεπε να γίνουν οι προεπαναστατικές διεργασίες πάση θυσία. Είχαν καθήκον να υπερασπισθούν την διπλή ελληνοχριστιανική παρακαταθήκη και να εργασθούν για την απελευθέρωση της Ρωμιοσύνης.

Ο δικαστής Καταρτζής δεν δίσταζε να είναι καυστικός προς τον Βολταίρο, δεν δειλιάζε να το σημειώνει: «Ο Βολταίρος με λόγο πως συντυχαίνει (μιλάει) κατά της δεισιδαιμονίας, ήταν ένας άκρως δεισδαίμων εις την ασέβειαν» [5]. Ο Ρήγας από το Βουκουρέστι και τη Βιέννη, όπου βρισκόταν,

γνωρίζοντας άριστα τα γαλλικά, θα ενημερωνόταν για τις νέες ιδέες και τα επιτεύγματα του 18^{ου} αιώνα. Ο διαφωτισμός της Εσπερίας και γενικά η γνώση τον εντυπωσίαζαν, αλλά διατηρούσε μέσα του την ελληνοχριστιανική ταυτότητά του και ακόμα περισσότερο μελετούσε την αρχαία και νεώτερη ελληνική ιστορία και τους Έλληνες συγγραφείς. Μέχρι το 1789 φαίνεται να είχε εμβαθύνει στις μελέτες των Ντιντερό και Ντ'Αλαμπέρ, έργα του Βολταίρου, Ρουσώ και άλλων συγγραφέων. Από το 1789 έως τη σύλληψή του, στο τέλος του 1797, μελετούσε τους γάλλους διαφωτιστές και της επανάστασής των, για τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Σύνταγμα του 1793.

Αυτά τα στοιχεία, οι νέες ιδέες και οι αντιλήψεις έγιναν χρήσιμα εργαλεία τα οποία τα χρησιμοποίησε, μεταφέροντάς τα, διασκευασμένα, στο δικό του ελληνορθόδοξο προεπαναστατικό σχέδιο, στο οποίο δεν θα είχε θέση το «Υπέρτατον Όν» του Ροβεσπιέρου, ούτε η «Θεά Λογική», ούτε το αντιχριστιανικό και αντορθόδοξο πνεύμα κάποιων διαφωτιστών της Εσπερίας. Ο καθηγητής Σβολόπουλος[6], θα σημειώσει: «δεν δύναται να θεωρηθεί ως απόλυτα αναγκαστικός ο βαθμός, τελικά, της αποδοχής του γαλλικού διαφωτισμού», όπως λάθος υποστηρίζουν κάποιοι Έλληνες οπαδοί του Γαλλικού Διαφωτισμού.

Ο Δημ. Καραμπερόπουλος[7], θα πει για το ίδιο θέμα: «Με τα έργα του ο Ρήγας επιτυγχάνει μία σύνθεση στοιχείων εκ του Ελληνικού και του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού. Έπαιρνε ό,τι έκρινε καλό, με σκοπό την ωφέλεια του Γένους του». Ο Ρήγας σε όλο το έργο του με τη Διακήρυξή του, με τις Επιστολές του, κ.λ.π., δεν μνημονεύει λέξη για τη Γαλλική Επανάσταση, ούτε εξυμνεί τον Ναπολέοντα. Αντίθετα διατυπώνει και εκφράζει την ακλόνητη Πίστη του στην Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό. Στον Θούριο γράφει: «να κάμωμεν τον όρκο πάνω στον Σταυρό» και στον Ύμνο τον Πατριωτικό, θα γράψει: «Όποιος λοιπόν είναι καλός κι Ορθόδοξος Χριστιανός με τ' άρματα στό χέρι, άς δράμει σάν ξεφτέρι το Γένος να σώση με χαρά μπρέ παιδιά». Επίσης, θα πρέπει να μας είναι χαρακτηριστικό ότι οραματιζόταν πάνω στη σημαία του Ελεύθερου Ελληνικού Κράτους, να έχει βάλει το ρόπαλο του

Ηρακλή με τους τρεις Σταυρούς επάνω του. Τελικά από τη Βιέννη θα οδηγηθεί δέσμιος από τις Αυστριακές Αρχές στο Ζέμουν.

Μετά την Οθωμανική κατοχή περί το 1717, το Ζέμουν θα κυριευθεί από Αυστριακούς Αψβούργους, οι οποίοι το διοικούν για πολλά έτη, με την ήττα του Οθωμανικού[8] στρατού κατά τη Μάχη του Πετροβάραντιν, κοντά στη πόλη του Νοβι Σάντ, στις 5 Αυγούστου του 1716. Η ήττα των Οθωμανών οδήγησε στην υπογραφή της Συνθήκης του Πασάροβιτς. Με αυτή τη Συνθήκη παραχωρείται η περιοχή του Ζέμουν στον ισχυρό Οίκο των Σένμπορν, ή στα Αυστριακά: Schönborn. Από το 1736, ξεσπά μεγάλη εξέγερση των αγροτών, στο Ζέμουν.



Η γεωστρατηγική θέση της πόλης και η γεωπολιτική σημασία της στην διακλάδωση των δύο πλωτών πολύ σημαντικών ποτάμιων οδών, μεταξύ δύο Αυτοκρατοριών, γινόταν η βασική αιτία που πάνω στο Ζέμουν οι έριδες θα πολλαπλασιάζονταν, μεταξύ Οθωμανών και Αυστριακών Αψβούργων. Το

1739 γίνεται η Συνθήκη του Βελιγραδίου, που ορίστηκαν τα σύνορα, μεταξύ των δύο Αυτοκρατοριών. Αργότερα περί το 1746 οργανώνεται η Παραμεθόριος Περιοχή ή Vojna Granica, που θα ήταν η ετοιμοπόλεμη στρατιωτική ζώνη άμυνας, κατά κάθε Οθωμανικής απειλής. Από το 1749 το Ζέμουν αποκτά ιδιαίτερα προνόμια ως Δήμος, υπό Αυστριακή κυριαρχία, και με Αυστριακή στρατιωτική κοινότητα. Ο πληθυσμός της πόλης του Ζέμουν, περί το 1754 θα συμπεριλαμβάνει 1900 Ορθόδοξοι (σε αυτούς οι μισοί σχεδόν είναι Έλληνες, 2-3 φορές θα εκλεγεί Έλληνας δήμαρχος), 600 Ρ/καθολικοί, 76 Εβραίοι, και 100 Ρομά. Το χρονικό αυτό διάστημα παρατηρείται η μεγάλη οικονομική ανάπτυξη. Οι Βλάχοι και οι Έλληνες, να έχουν σημαντική εμπορική και οικονομική [9] δύναμη. Από το 1777, ο πληθυσμός του Ζέμουν είχε 1130 νοικοκυριά, με 6800 κατοίκους. Οι Ρ/Καθολικοί ήταν κυρίως Αυστριακοί. Τότε καταφθάνουν στην πόλη Ζέμουν για εγκατάσταση, Γερμανοί και Ούγγροι. Στο Ζέμουν υπήρχε και η ισχυρή Ελληνική Κοινότητα από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα η οποία διατηρούσε και το δικό της Ελληνικό σχολείο και Ναό μέχρι σήμερα Αγίων Αρχαγγέλων. Αρκετά μέλη της Ελληνικής Κοινότητας Ζέμουν συνδέονται με τη Χάρτα του Ρήγα Φεραίου.

Κάποιοι απ' αυτούς ήταν ο Γεώργιος Τουρουντζας, αδελφός του Θεοχάρη Τουρουντζά, που τον συνέλαβαν μαζί με τον Ρήγα Φεραίο. Είχε παραλάβει τρεις Χάρτες του Ρήγα Φεραίου και 50 πορτραίτα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, για να τα πουλήσει σε Έλληνες στο Αυστριακό Ζέμουν, προκειμένου να βοηθήσουν οικονομικά την προεπαναστατική κίνηση. Υποστηρικτής του Ρήγα Φεραίου ήταν και ο έμπορος Φυλακτός Νικολάου από τα Ιωάννινα, ο έμπορος Γεώργιος Αθανασίου από τη Σελίτσα, σημερινή Εράτυνα της Δυτικής Μακεδονίας, ακόμα και από τους ιδρυτές του Ελληνικού σχολείου Ζέμουν, ο Γεώργιος Αυξεντίου ή Αυξεντιάδης, από το Ζουπάνι του σημερινού Πεντάλοφου της Δυτικής Μακεδονίας, και πρώτος δάσκαλος του Ελληνικού σχολείου Ζέμουν.

Αλλά η σύλληψη στη Τεργέστη από τις Αρχές Βιέννης και η παράδοση του Ρήγα Φεραίου στους Τούρκους δεν ήταν τυχαία. Η σύλληψη του έγινε στη Τεργέστη εντός Αυστριακής δικαιοδοσίας, κατόπιν θα οδηγηθεί στη Βιέννη και στο Ζέμουν δηλαδή εντός Αυστριακού Δήμου, και κατόπιν θα παραδοθεί

στους απέναντι Τούρκους για να οδηγηθεί στη φυλακή στο διπλανό Βελιγράδι, κι όλη αυτή η διαδικασία σύλληψης, ανάκρισης, κατακράτησης, παράδοσης, είχε πολλά ερωτήματα! Γι' αυτό και προκάλεσε αρκετές αντιδράσεις από την Ελληνική Κοινότητα Ζέμουν, ενώπιον των τοπικών Δημοτικών Αυστριακών Αρχών Ζέμουν και ενώπιον των Στρατιωτικών Αυστριακών Αρχών Ζέμουν. Αλλά οι αποφάσεις έρχονταν έτοιμες από τη Βιέννη.

Οι διαμαρτυρίες και οι εντάσεις για την παράνομη σύλληψη του Ρήγα ήταν επίσημες όπως από τον Κωνσταντίνο Γεωργίου – Κυρίτσα, από το Μπλάτσι ή σημερινό Βλάστη της Δυτικής Μακεδονίας. Δραστήριο μέλος της Ελληνικής Κοινότητας Ζέμουν μνημονεύεται και ο έμπορος Γεώργιος Μαντζαρλής. Όμως, πάραυτα, ο Ρήγας Φεραίος και οι συνεργάτες του μεταφέρθηκαν από τη Βιέννη και κρατήθηκαν παράνομα φυλακισμένοι στο Αυστριακό Ζέμουν. Κατόπιν, παρά τις έντονες διαμαρτυρίες των Ελλήνων του Ζέμουν, οι Αυστριακοί στρατιώτες με εντολή των Αυστριακών Αρχών θα τους μεταφέρουν πεζούς στο διπλανό Βελιγράδι[10] όπου και τους παρέδωσαν στους Τούρκους. Μια συνεργασία Αυστριακών Αρχών και Οθωμανών για την παράνομη σύλληψη, κράτηση και δολοφονία, του προεπαναστατικού ήρωά μας. Μια άλλη Ελληνική οικογένεια που έζησε στην πόλη του Ζέμουν από το 1739 και βοήθησε προεπαναστατικά το κίνημα του Ρήγα ήταν και η οικογένεια Σπιρτά, με καταγωγή από την Κλεισούρα της Μακεδονίας. Ο τελευταίος απόγονος της οικογένειας αυτής εκοιμήθη στο Ζέμουν το έτος 1909. Στο κοιμητήριο της πόλης υπάρχει μνημειώδης τάφος[11] της οικογένειας αυτής. Η γεωοικονομική και γεωστρατηγική θέση του Ζέμουν θα ήταν πάντα ο βασικός λόγος για την οικονομική της ανάπτυξη. Στην πόλη θα γίνουν τα σημαντικότερα γεγονότα ξεσηκωμού ενάντια στη φεουδαρχική διοίκηση των Αυστριακών Αψβούργων. Όμως η εξέγερση σύντομα καταστέλεται.

Άραγε, ποιος υποκίνησε αυτή την υψηλή και μυστική διπλωματία εις βάρος της προεπαναστατικής διεργασίας του Ρήγα Φεραίου, αποτελούν ερωτήματα, όπως και το ποιοί τελικά αργότερα θανάτωσαν τον Ιωάννη Καποδίστρια! Η σύλληψή του από τη Βιέννη, η παράνομη κράτησή του με βασανιστικές ανακρίσεις, η μεταφορά του στον Αυστριακό Δήμο του Ζέμουν και η κράτησή του στις Αυστριακές Στρατιωτικές φυλακές του Ζέμουν από-

τελούν θέμα προς διερεύνηση. Οι ατυχείς προσπάθειες των Ελλήνων αρχόντων του Ζέμου να τον ελευθερώσουν από τις Αυστριακές Αρχές Ζέμου, καθώς και η παράνομη παράδοσή του στους Οθωμανούς του Βελιγραδίου για να τον θανατώσουν, δεικνύουν ότι οι προεπαναστατικές διεργασίες για κάποιους ισχυρούς παράγοντες της προηγμένης Ευρώπης δεν ήταν και τόσο επιθυμητές.

Όπως και να'χει το Γένος θα ελευθερωθεί, πληρώνοντας με το αίμα του. Σήμερα εμείς καλούμαστε ως Έλληνες να τιμήσουμε τους θυσιασθέντες Έλληνες ήρωες και να αφυπνίσουμε την εθνική μας συνείδηση, να διαφυλάξουμε τα Ιδανικά μας, εάν θέλουμε να μην χαθούμε.

Διευκρίνιση: Ο Ρήγας συνελήφθη στη Τεργέστη από τις Αρχές της Βιέννης που τον παρακολουθούσαν από καιρό, λόγω καταγγελιών και συκοφαντιών, κι οι υψηλές εντολές ήταν αμείλικτες. Μαζί του μαρτύρησαν στο Βελιγράδι από τους Οθωμανούς: οι χιώτες Ευστράτιος Αργέντης και Αντώνιος Κορωνιός, ο ιατρός Δημήτριος Νικολαΐδης από την Ήπειρο, ο Θεοχάρης Γεωργίου Τουρούντζιας από τη Σιάτιστα, οι αδελφοί Ιωάννης και Παναγιώτης Εμμανουήλ από την Καστοριά και ο Ιωάννης Καρατζάς από τη Κύπρο.

Παραπομπές:

[1] Βλ. σημ., σελ. 6, στο βιβλίο του Περραιβού, αναστατική έκδοση από Διον. Νότη Καραβία. Ο Ευγένιος Βούλγαρης έγινε Σχολάρχης της Αθωνιάδας Ακαδημίας στο Άγιον Όρος μετά τον σχολάρχη Νεόφυτο Καυσοκαλυβίτη εξ' εβραίων εκ Πατρών, οι οποίοι, και οι δύο για λόγους παρεξήγησης, έφυγαν από τον Άθωνα.

[2] Πρβλ. στο βιβλίο Αλέξιου Παναγόπουλου, Αχαΐα, Μωριάς, Πελοπόννησος, Αθήνα 2009, σελ. 436-439, με τίτλο: Πανάγος, ο βοσκός. Διήγημα Βουκολικό, περί του Πανάγου: «ο νούς μου με παρακινεί κι ο λογισμός με φέρνει, να γράψω την διήγησιν να σας την παραστήσω, να πω το τι συνέβηκεν εις κάθε πολιτεία, εις Πάτρα και εις Ναύπακτον κ' εις όλα τα Χωρία. Στην Πάτρα φανερώθηκε «ο Πανάγος» εικοστή Σεπτεμβρίου, και άρχισε τη διδαχή με χάρη του Κυρίου, και πήγε περισσός λαός στον Άγιον Ανδρέα, εις τον

προστάτην μας εδώ πρώτον αρχιερέα ήτον λαός αριθμητος ως δύο χιλιάδες, χωρίς γυναίκες και παιδιά και χωρίς τους παπάδες. Την κυριακήν που πέρασεν, όντες στη λειτουργία, ευρίσκετο και ο βοσκός διδάσκων παρρησία. Να, βλέπουσι με έκστασι στη μέση και προβαίνει μπουλούκπασης με άρματα, όλοι αρματωμένοι κ' εμβαίνουν με αυθάδειαν μέσα στην εκκλησία κι εγίνηκε μιά ταραχή ρωτούσι τον μπουλούκπασι τι είναι η δουλειά τους και ήλθαν με αυθάδειαν εις το προσκύνημά τους; Τότε σαν αποφάσισαν, άρχισαν να υβρίζουν τους λέν να φύγουν παρευθύς από την εκκλησία, για να μη λάχη και γενούν όλοι αυτοί θυσία. Κατόπι τους οι Χριστιανοί έτρεχαν και φωνάζαν, το άδικον που τους έγινεν όλον αυτό εκράζαν κι ανεβαίνουν στο τσιαρσί, σμίγουν κοντά στη βρύση, όπου επιάσαν τα τσαρσιά κ' όλους τους μαχαλάδες, τους εβραίους γυρεύοντας πούφεραν τους μελάδες. Στο συναγωγή έφτασαν χαλώντας τα καλύβια, καντήλια τους ετσάκισαν, ερήμαξαν τη Χάβρα και τον ραμπίνον έπιασαν στου Μέδρου το κονάκι, γιατί του έδωσαν γροθιαίς κλοτζιαίς όσας μπορούσαν γιατί αυτός επέστευσαν πως ήτον η αιτία, Τούρκοι να έμβουν έξαφνα μέσα στην εκκλησία. Ένας αράπης ήρχετο και σμίγει με το κόλι. Απ' έξω απ' την Παντάνασσαν έπεσε πληγωμένος». Στο Στιχούργημα το οποίο έχει 792 στίχους και γράφηκε το έτος 1767, στις 18 Σεπτεμβρίου, το συνέταξε, ο Κρητικός Ιωάννης Σποντής, με τίτλο: «διήγησις δια στίχων ωραίων περί του βοσκού όπου εφανερώθη εις τον Μωρέα, κατα το 1767». Ο Μανουήλ Ι. Γεδεών, το δημοσιεύσε ολόκληρο στο έργο του: «Αρχείον Εκκλησιαστικής Ιστορίας», στην Κωνσταντινούπολη το 1911-1914, στον Α' τομ., στη σελ. 398κ.ε. Αρκετοί εβραίοι, και πρίν αλλά και τότε, θέλησαν να γίνουν Χριστιανοί, με μικτούς γάμους. Ως τέτοιο γόνο εκ των Πατρέων, πολύ πριν από αυτά τα προεπαναστατικά γεγονότα, μνημονεύει τον εαυτό του ο λόγιος αγιορείτης πρώτος σχολάρχης Αθωνιάδας του 18^{ου} αιώνα Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης, ο οποίος ηγήθηκε του κινήματος των γνωστών Κολλυβάδων, δηλ. να μήν γίνονται τις Κυριακές μνημόσυνα, παρά μόνο το Σάββατο. Ο ίδιος σημείωνε τον εαυτό του: Πελοποννήσιος ο εξ Εβραίων και το 1759 από το τυπογραφείο της Μεγίστης Λάυρας τυπώνει το βιβλίο του: Εκλογή Ψαλτηρίου του παντός εις τε δοξολογίας και ευχήν, συλλεγείσα μεν παρά του ελλογιμωτάτου διδασκάλου Κυρίου Νεοφύτου του εξ Εβραίων αφιερωθείσα δε τω οσίω Πατρί ημών Αθανασίω τω εν Άθω.

[3] Πρβλ. στην παραπομπή αρ. 1, Αυτόθι, σελ. 8.

[4] Βλ. Άρθρο του π. Αστέριου Αργυρίου: «Τρία κείμενα για μία απάντηση ή σκέψεις πάνω στο διάλογο της Ορθοδοξίας με τον έξω κόσμο», στο «Χαριστήριο Τόμο»: για το Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Δαμασκηνό. Έκδ.: Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης Ορθοδοξίας, Αθήνα, 2007, σελ. 127.

[5] Βλ. Δημήτριου Καταρτζή, «Τα ευρισκόμενα», εκδ. Κ.Θ. Δημαράς, Αθήνα 1970, σελ. 61 και Δημ. Αποστολόπουλου: «Ο Καταρτζής και οι Questions sur l' Encyclopedie του Βολταίρου», στο Περ/κό: «Ο Εραμιστής», τόμ. 24 (2003) σελ. 105.

[6] Ομιλία Κων. Σβολόπουλου με θέμα: «Ήταν ο Ρήγας Διαφωτιστής;», στα Πρακτικά Δ' Συνεδρίου Ε.Σ.Ε., της Ι.Σ. της Εκκλησίας της Ελλάδος, Έκδ. «Αρχονταρίκι», Αθήνα 2016, σελ. 393.

[7] Ομιλία με θέμα: «Ελληνικός και Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός: Η συνθετική διάστασή τους στο έργο του επαναστάτη Ρήγα Βελεστινλή», βλ. Πρακτικά του ίδιου ως άνω Συνεδρίου, σελ. 390. Πρόσφατα κυκλοφόρησε Τόμος, του ιδίου συγγραφέα: «Μελέτες για τον Ρήγα Βελεστινλή», όπου ο αναγνώστης ενημερώνεται πλήρως για τη ζωή και το έργο του Ρήγα.

[8] Στα Αγγλικά, David A. Norris, [Belgrade: a cultural history](#), p. 207, Oxford University Press, 2008.

[9] Στα Αγγλικά, Doreen Warriner, [Contrasts in emerging societies: readings in the social and economic history of south-eastern Europe in the nineteenth century](#), p. 318, Indiana University Press, 1965.

[10] Βλ. Ioannis A. Papadrianos, «The supporters of Rigas Velestinlis in the Serbian town of Zemun», [Balkan Studies](#) 1992, σ. 51-55.

[11] Ioannis A. Papadrianos, «An epitaph of the Spirtaw family in the Yugoslav town of Zemun», [Balkan Studies](#), v. 16 (1975) n. 2, σ. 23-25.